

Field : Special Education, Education Psychology

Type : Research Article

Recieved: 21.02.2016 *Accepted*: 26.05.2016

Özel Eğitim Öğretmenlerinin Çalışma Yaşamı Kalitelerinin Demografik Özellikler Açısından İncelenmesi¹

Hasan BOZGEYİKLİ

Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Kayseri, TÜRKİYE

E-Posta: hbozgeyikli@erciyes.edu.tr

Öz

Özel eğitim alanında çalışan öğretmenlerin çalışma yaşamı kalitelerinin çeşitli demografik değişkenler (cinsiyet, medeni durum, kıdem, mesleği isteyerek seçim seçmediği ve meslekten memnuniyet düzeyi) açısından incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmada genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın katılımcıları 2015-2016 eğitim öğretim döneminde Kayseri ve Konya il merkezlerindeki özel eğitim kurumlarında çalışan toplam 217 özel eğitim öğretmeninden oluşmaktadır. 217 katılımcının % 52,5'i (114) kadın, %47,5'i (103) erkektir. Araştırma verilerini toplamak amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu ve çalışanlar için yaşam kalitesi ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerin aynı sıra bağımsız gruplar için t testi, tekyönlü varyans analizi ve tukey testi teknikleri kullanılmıştır. Araştırma bulguları özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin alt boyutları olan mesleki tatmin, tükenmişlik ve eş duyum yorgunluğu düzeylerinin cinsiyet, medeni durum, kıdem, mesleği isteyerek seçip seçmeme ve meslekten memnuniyet değişkenleri açısından anlamlı düzeyde farklılaştığı sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu araştırmanın sonuçları ilgili literatür çerçevesinde tartışılmış ve gelecek araştırmalara yönelik öneriler sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Özel eğitim öğretmenleri, çalışma yaşamı kalitesi, demografik özellikler

¹ Bu makale, 13-15 Nisan 2016 tarihlerinde Kazakistan'da yapılan 5. Uluslararası Bilim Kültür ve Spor Kongresi'nde sözel bildiri olarak sunulmuştur.

Examination of Special Education Teachers' Professional Life Quality According to Demographic Features

Hasan BOZGEYİKLİ

Erciyes University, Faculty of Education, Educational Sciences Departments, Kayseri, TURKEY

E-Mail: hbozgeyikli@erciyes.edu.tr

Abstract

The various demographic variables of the working life quality of teachers (gender, marital status, seniority, job willingly choose which to choose and human satisfaction level) who are recruited in special education field is intended to be examined for this study. Survey model was used for this study. The participants consist of Kayseri and Konya 2015-2016 academic year a total of 217 special education teachers working in special educational institutions in the city centers. 52.5% of 217 respondents (114) were female, 47.5% (103) were male. Professional Quality of life scale and personal information form developed by the researcher was used to collect research data scale. t test for the same as independent groups of descriptive statistical analysis of the data testing unidirectional variance analysis and Tukey test techniques were used. The findings show that professional satisfaction that the dimensions of the working life of the quality of special education teachers, compassion satisfaction, burnout and compassion fatigue levels of the sex, marital status, seniority, job willingly choose or not to choose and human satisfaction variables revealed form the results differed significantly in terms. The results of this research were discussed in accordance with the relevant researches and were presented and recommendations for future research.

Keywords: Special education teachers, life quality, demographic features

Giriş

Aristo ve ondan sonra gelen çoğu filozofa göre yaşamın temel amacı en yüksek düzeye ve yaşamın izin verdiği en iyi duruma sahip olmaktır. Buna bağlı olarak insanlar yaşamlarının her alanında mutluluk ve doyum arayışı içerisindeyler. Mutluluk ve doyum arayışının sonucunda ulaşılmak istenen sonuç ise kaliteli bir yaşamdır. Mutluluk ve doyum hedefine ulaşan kişi en yüksek yaşam kalitesine sahip olur (Levine, 1996). “Yaşam Kalitesi” (YK) kavramı gerek sosyal bilimlerde gerekse tıp bilimlerinde son dönemlerde çok fazla çalışılan bir konu olmasına rağmen, nasıl tanımlanacağı konusunda zorluklar bulunan bir kavramdır (Ganz ve Reuben, 2000; Whalen ve Ferrans, 2001; Spilker, 1990). Bunun en temel nedeni YK'nin pek çok alanı kapsayan çok faktörlü bir kavram olmasıdır. Matsumoto (2009) YK'sini bireyin fiziksel ve duygusal sağlık, ekonomik yeterlilik, sosyal sorumluluk, kendini ifade ve geliştirme, kendi kararlarını alabilme konularında hayatını devam ettirmedeki hoşnutsuzluk ölçüsü olarak tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ise YK'ni “bireylerin içinde yaşadıkları kültür ve değerler sistemindeki kendi yaşam algıları” şeklinde tanımlamıştır. Basitçe yaşam kalitesi, belirli yaşam koşullarında bireysel tatmini etkileyen rahatsızlıkların bedensel, ruhsal ve sosyal etkilerine günlük yaşamda verilen bireysel yanıt olarak ifade edilebilir. Bu nedenle yaşam kalitesi ölçümü sağlık düzeyi ile ilgili ölçütlerden daha geniş kapsam ve kavrayışa sahiptir (Bowling, 1993; Orley ve Kuyken 1993; The WHOQOL Group 1996). Bond ve Corner (2004), YK'sinin temel boyutlarını şu şekilde ifade etmişlerdir; öznel doyum, fiziksel çevre faktörleri, sosyal çevre faktörleri, sosyo-ekonomik durum, demografik faktörler, genel sağlık durumu, kişilik özellikleri ve kişisel özerklik faktörleri. Kişisel faktörler olarak ta, psikolojik iyi oluş, moral, yaşam doyumu ve mutluluk ifade edilmektedir. Bireylerin kişilikleri ve psikolojik yapıları bütünleşmiş bir şekilde ruh sağlığını etkilerken, ruh sağlığı durumları da YK'lerini doğrudan etkilemektedir.

İnsanların genel YK'sini etkileyen en önemli yaşam alanlarından birisi de iş ortamlarıdır. İş, bireyin yaşamının vazgeçilmez bir parçasıdır. İnsanlar yaşamının büyük bir kısmını çalışarak, kalan zamanının bir kısmını da işlerini düşünerek geçirmektedirler. Bu nedendir ki bireyin yaptığı iş tüm yaşantısını etkilemektedir. Çalışan kişinin işinden hissettiği tatmin oranı yaşamını büyük ölçüde etkilemekte, işinden aldığı haz ve bunun yaşamı üzerindeki olumlu etkisi aşamalı olarak, onun ruhsal sağlığı yanında, bedensel sağlığı üzerinde de olumlu etkisini göstermekte, aile yaşamında mutluluk ve örgütte de verimliliği sağlamaktadır. Çalışanların iş yaşamları sürecinde karşılaştıkları pek çok zorlu süreç YK'ni kötüleştirirken, mesleki doyum (compassion satisfaction) çalışanların YK'ni iyileştiren bir kavramdır ve bir kişinin kendi mesleğiyle ilgili bir alanda ihtiyacı olan bir başkasına yardım etmesi sonucu duyduğu memnuniyet, haz veya mesleki tatmin duygusu olarak adlandırılır (Stamm, 2005). Konu ile ilgili yapılan araştırmalar (Coll ve Freeman, 1997; Ducharme ve Martin, 2000; Olson ve Dilley, 1988; Pugliesi, 1999), mesleki doyumun, bireyin duygusal ve fiziksel açıdan iyi olmalarını etkilediğini ortaya koymuştur. Sevimli ve İşcan, (2005)'a göre işten sağlanan doyum, bireyin diğer yaşam alanlarına olumlu bir şekilde yansırken, çalışma yaşamındaki mutsuzluk, hayal kırıklığı ve isteksizlik de yaşamdan alınacak doyuma yansımaktadır.

Nasıl ki mesleki doyum çalışanların YK'larını olumlu yönde etkiliyor ise mesleki tatminsizliğin de YK'yi olumsuz yönde etkilemesi beklenir. Literatür incelendiğinde yapılan araştırmaların (Kesler, 1990; Lobban, Husted, ve Farewell, 1998; Martin ve Schinke, 1998; Um ve Harrison, 1998; Wolpin, Burk ve Greenglass, 1991) mesleki tatminsizliğin stres ve tükenmişlikle ilişkili olduğunu ortaya koyduğu görülmektedir. En stresli meslekler arasında sayılan öğretmenlik mesleği, engelli çocukların eğitimi söz konusu olduğunda bu çocukların

kişisel özelliklerinden dolayı daha da stresli hale gelmektedir. Özel eğitim öğretmenliği gibi engelli bireylere yönelik hizmet alanlarında, bu tür mesleklerin doğası gereği travmatik olaylara karşı tanıklığın sıkça yaşanması, çalışanlarını ruhsal sorunlara daha yatkın yapmaktadır. Özellikle, öğrencilerle doğrudan temasın yoğunluğuna bağlı olarak, özel eğitim öğretmenlerinin diğer öğretmenlere oranla tükenmişliği daha fazla yaşamaya yatkın oldukları belirtilmektedir (Girgin ve Baysal, 2005). Bu nedenle mesleki tatminsizliğe neden olan stres ve tükenmişliğin en fazla tehdit ettiği mesleklerden birisi de özel eğitim öğretmenliğidir.

Maslach ve Jackson (1981) tükenmişliğin, duygusal tükenme (emotional exhaustion), duyarsızlaşma (depersonalization) ve kişisel başarı (personel accomplishment) duygusunda azalma olarak üç boyutlu olduğunu ileri sürmüşlerdir. Özel eğitim öğretmenlerinin duygusal tükenme yaşamlarının en önemli nedenlerinden birisi de engelli çocuğun yaşantısına ve problemlerinin çözümüne sıradan bir öğretmen rolünün rolünün gerektirdiğinden çok fazla oranda dâhil olmalarıdır. Bu kapsamda en sık karşılaşılan sorunlardan birisi eşduyum yorgunluğu (compassion fatigue) olarak adlandırılır. Kişinin işi nedeniyle stres verici bir olaya maruz kalması sonucunda yaşadığı duygu durumuna Eş duyum yorgunluğu (compassion fatigue) denilmektedir (Stamm, 2005). Literatür incelendiğinde eşduyum yorgunluğu ile ilgili faktörler arasında kişilerin cinsiyetleri, daha önceden travma yaşayıp yaşamamış olmaları, günlük çalışma süreleri, vaka yükü, çalışılan yerin koşulları, meslekte ne kadardır çalışıldığı (Ortlepp ve Friedman, 2002; Pearlman ve McLan, 1995) gibi faktörlerin ön plana çıktığı görülmektedir.

Normal çocuklara göre eğitimlerinin daha fazla sabır ve özveri gerektirdiği, daha zorlayıcı olabildiği engelli çocuklarla çalışan öğretmenlerde sıklıkla görülen tükenmişlik ve eş duyum yorgunluğu gibi durumlar ekonomik zararlara, elemanların işten ayrılmasına, hizmetin kalitesinin düşmesine neden olmasının yanında bireylerin yaşam kalitelerini düşüren faktörler olarak ön plana çıkmaktadır. Eşduyum yorgunluğu ve bununla ilişkili olarak ortaya çıkan tükenmişlik, insanlara yardım mesleğinde çalışanların verdikleri yardım hizmetinin kalitesini azaltmasına (Maslach, 2003; Maslach, Jackson, Leiter, 1996; Maslach, Schaufeli, Leiter, 2001; Sheffield, 1999), rağmen özellikle özel eğitim öğretmenlerinin mesleki doyum, eşduyum yorgunluğu ve tükenmişlik düzeylerini birlikte ele alan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle bu çalışmada özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kaliteleri ile doğrudan ilişkili olarak görülen mesleki doyum, tükenmişlik ve eşduyum yorgunluğu düzeylerinin çeşitli demografik özelliklere göre farklılaşma durumu araştırılmıştır. Bu amaca ulaşabilmek için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kaliteleri cinsiyetlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
2. Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kaliteleri medeni durumlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
3. Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kaliteleri yaşlarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
4. Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kaliteleri mesleki kıdemlerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
5. Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kaliteleri mesleği isteyerek seçip seçmemelerine göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?
6. Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kaliteleri meslekten memnun olup olmamalarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmakta mıdır?

Yöntem

Araştırma Metodu: Bu çalışmada özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin, cinsiyet, medeni durum, kıdem, mesleği isteyerek seçim seçmediği ve meslekten memnuniyet düzeyi gibi demografik özellikleri açısından incelenmesi amaçlandığından, araştırmanın yöntemi betimsel tarama modeli olarak belirlenmiştir.

Katılımcılar: Araştırmaya 2015-2016 eğitim öğretim yılı içerisinde Kayseri ve Konya il merkezinde bulunan özel eğitim kurumlarında çalışan toplam 217 sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 52,5'i (114) kadın, %47,5'i (103) erkektir. % 69,1'i (150) evli % 30,9'u (67) bekâr öğretmenlerden oluşmaktadır. Katılımcıların kıdemlerine göre dağılımı ise % 35,5 (77) 0-5 yıllık öğretmen, % 20,3'ü (44) 6-10 yıllık öğretmen, % 23,5'i (51) 11-20 yıllık öğretmen ve % 20,7 (45) 21 yıl ve üstü şeklindedir.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanması amacıyla çalışanlar için yaşam kalitesi ölçeği ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Araştırmada katılımcıların, cinsiyet, medeni durum, kıdem, mesleği isteyerek seçim seçmediği ve meslekten memnuniyet düzeyi gibi demografik özelliklerini belirlemek amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu kullanılmıştır. Kişisel bilgi formunda yukarıda belirtilen değişkenlerle ilgili kapalı uçlu sorular sorulmuş ve katılımcılardan kendilerine uygun seçeneği işaretlemeleri istenmiştir.

Çalışanlar İçin Yaşam Kalitesi Ölçeği (Professional Quality Of Life Scale): Katılımcıların çalışma yaşamı kalitelerini ölçmek amacıyla Stamm (2005) tarafından geliştirilmiş ve Türkçe'ye uyarlaması Yeşil ve diğ. (2010) tarafından yapılan "Çalışanlar için yaşam kalitesi ölçeği" kullanılmıştır. Özbildirim değerlendirme aracı niteliğindeki test her biri 10 madde olan üç alt ölçekten toplam 30 maddeden oluşmaktadır. Alt ölçeklerden birincisi Mesleki tatmin (compassion satisfaction) alt ölçeğidir. Bu alt ölçekle çalışanın kendi mesleği veya işiyle ilgili bir alanda yardıma ihtiyacı olan bir başka kişiye yardım etmesi sonucunda duyduğu tatmin ve memnuniyet duygusu ölçülmektedir. Bu alt ölçekten alınan yüksek puan, yardım eden olarak memnuniyet veya tatmin duygusunun düzeyini gösterir. İkinci alt ölçek olan tükenmişlik (burnout) alt ölçeği, umutsuzluk, iş yaşamında oluşan sorunlarla başa çıkmada zorluk yaşanmasıyla ortaya çıkan tükenmişlik duygusunu ölçen bir testtir. Bu ölçekten alınan yüksek puan, tükenmişlik düzeyinin yüksek olduğunu gösterir. Üçüncü alt ölçek olan eşduyum yorgunluğu (compassion fatigue) alt ölçeği, stres verici olayla karşılaşma sonucunda ortaya çıkan belirtileri ölçmek için oluşturulmuş bir testtir. Bu ölçekten yüksek puan alan çalışanlara bir destek veya yardım alması önerilmektedir. Ölçekteki maddelerin değerlendirilmesinde "Hiçbir zaman" (0) ile "Çok sık" (5) arasında değişen altı basamaklı likert tipi bir dereceleme kullanılmaktadır. Ölçekten elde edilen puanların değerlendirilmesi aşamasında 1, 4, 15, 17 ve 29. maddeler tersten puanlanan maddelerdir. Alt ölçeklerin her birinden alınabilecek en düşük puan 0 en yüksek puan ise 50 puandır. Ölçeğin güvenilirlik düzeyini ortaya koymak için hesaplanan Alpha katsayıları mesleki tatmin alt boyutu için .87, tükenmişlik alt boyutu için .72 ve eşduyum yorgunluğu alt boyutu için .80 olarak hesaplanmıştır (Yeşil ve diğ. , 2010). Bu araştırma için hesaplanan alpha katsayıları ise mesleki tatmin için .85, tükenmişlik için .73 ve eşduyum yorgunluğu için ise .79 olarak bulunmuştur.

Verilerin Toplaması ve Analizi

Araştırma verilerinin toplanmasında kullanılan araçlar katılımcılara 2015 yılı Aralık ve 2016 yılı Şubat ayları içerisinde, dağıtılmış, uygulanmış ve toplanmıştır. Toplanan veriler üzerinde “cinsiyet, medeni durum, mesleği isteyerek seçip seçmediği ve meslekten memnuniyet” değişkenlerine göre öğretmenlerin çalışma yaşamı kalitelerinin alt boyutlarındaki farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla bağımsız gruplar için t testi, kıdem ve yaş değişkenlerine göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA testi sonucunda ortaya çıkan farkın kaynağını tespit etmek amacıyla ileri istatistik tekniği olarak TUKEY testi kullanılmıştır. Araştırmada manidarlık düzeyi ,05 olarak alınmıştır.

Bulgular

Bu bölümde araştırmada toplanan verilerin istatistiksel çözümlenmeleri sonucunda elde edilen bulgular yer almıştır. Elde edilen bulgular araştırmada cevabı aranan sorulara uygun bir sırada verilmiştir. Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin cinsiyete göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla yapılan bağımsız gruplar için t testi analizi sonuçları Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Çalışma Yaşamı Kalitelerinin Cinsiyetlerine Göre Farklılaşmasına İlişkin t Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Cinsiyet	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	t	p
Mesleki Tatmin	Kadın	114	38,36	8,05	3,631*	,001
	Erkek	103	34,37	8,10		
Tükenmişlik	Kadın	114	12,98	5,90	-2,112*	,036
	Erkek	103	14,73	6,33		
Eş Duyum Yorgunluğu	Kadın	114	14,55	6,56	-,086	,931
	Erkek	103	14,63	6,81		

*<,05

Kadın ve erkek özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitesi ölçeğinin alt boyutlarındaki aritmetik ortalamaları incelendiğinde mesleki tatmin alt boyutunda kadın öğretmenlerin, tükenmişlik ve eş duyum yoğunluğu alt boyutlarında ise erkek öğretmenlerin ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan t değerlerinin mesleki tatmin ve tükenmişlik alt boyutlarında .05 düzeyinde anlamlı bir fark gösterdiği ancak eş duyum yorgunluğu alt boyutunda ise anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Bu bulguya göre kadın öğretmenlerin mesleki tatmin düzeylerinin erkek öğretmenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu, erkek öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin ise kadın öğretmenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu söylenebilir. Diğer taraftan eş duyum yorgunluğu düzeyi açısından gruplar arasında manidar bir farklılık bulunmamaktadır.

Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin medeni duruma göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla yapılan bağımsız gruplar için t testi analizi sonuçları Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Katılımcıların Çalışma Yaşamı Kalitelerinin Medeni Durumlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin t Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Medeni Durum	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	t	p
Mesleki Tatmin	Evli	150	36,06	8,13	-1,074	,285
	Bekâr	67	37,40	8,67		
Tükenmişlik	Evli	150	14,14	6,26	1,212	,228
	Bekâr	67	13,07	5,90		
Eş Duyum Yorgunluğu	Evli	150	15,36	6,43	2,532*	,013
	Bekâr	67	12,85	6,90		

* $p < ,05$

Evli ve bekâr Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitesi ölçeğinin alt boyutlarındaki aritmetik ortalamaları mesleki tatmin alt boyutunda bekâr öğretmenlerin, tükenmişlik ve eş duyum yorgunluğu alt boyutlarında ise evli öğretmenlerin ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Ancak mesleki tatmin ve tükenmişlik alt boyutlarında grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan t değerlerinin .05 düzeyinde anlamlı bir fark göstermediği tespit edilmiştir. Bu bulguya göre evli ve bekâr öğretmenlerin mesleki tatmin ve tükenmişlik düzeyleri arasında anlamlı bir fark yoktur. Diğer bir ifadeyle özel eğitim öğretmenlerin mesleki tatmin ve tükenmişlik düzeyleri medeni durumlarına göre farklılaşmamaktadır. Diğer taraftan eş duyum yorgunluğu alt boyutunda grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan t değerinin .05 düzeyinde anlamlı bir farkı gösterdiği tespit edilmiştir. Bu bulguya göre evli özel eğitim öğretmenlerinin eş duyum yorgunluğu düzeyleri bekâr öğretmenlerden manidar düzeyde yüksektir. Diğer bir ifadeyle evli öğretmenler stres verici olaylardan bekâr öğretmenlere kıyasla daha fazla etkilenmektedirler.

Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin yaşa göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 3’de verilmiştir.

Tablo 3. Katılımcıların Çalışma Yaşamı Kalitelerinin Yaşlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Yaş	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	F	p
Mesleki Tatmin	21-30 Yaş	66	36,80	8,00	3,777*	,011
	31-40 Yaş	79	36,11	8,65		
	41-50 Yaş	35	33,28	8,85		
	51 yaş ve üzeri	37	39,67	6,39		
Tükenmişlik	21-30 Yaş	66	12,77	4,77	3,121*	,027
	31-40 Yaş	79	14,60	6,74		
	41-50 Yaş	35	15,71	6,60		
	51 yaş ve üzeri	37	12,18	6,10		
Eş Duyum Yorgunluğu	21-30 Yaş	66	12,34	6,14	3,717*	,012
	31-40 Yaş	79	15,64	6,94		
	41-50 Yaş	35	15,57	6,92		
	51 yaş ve üzeri	37	15,40	5,98		

* $p < ,05$

Tablo 3'teki bulgular incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitesi ölçeğinin alt boyutlarındaki aritmetik ortalamaları arasında ki farklılığın anlamlılığını tespit etmek amacıyla hesaplanan F değerlerine göre her üç alt boyutta da gruplar arasında anlamlı bir farkın bulunduğu anlaşılmaktadır. Çalışma yaşamı kalitesinin mesleki tatmin, tükenmişlik ve eş duyum yorgunluğu alt boyutlarında gruplar arasındaki farkın kaynağını tespit etmek amacıyla ileri analiz olarak TUKEY testi yapılmıştır. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Katılımcıların Çalışma Yaşamı Kalitelerinin Yaşlarına Göre Farklılaşmasına İlişkin İlişkin TUKEY Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) Yaş	(J) Yaş	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	p
Mesleki Tatmin	21-30 Yaş	31-40 Yaş	,689	,957
		41-50 Yaş	3,51	,168
		51 yaş ve üzeri	-2,67	,318
	31-40 Yaş	41-50 Yaş	2,82	,321
		51 yaş ve üzeri	-3,56	,128
		41-50 Yaş	51 yaş ve üzeri	-6,38*
Tükenmişlik	21-30 Yaş	31-40 Yaş	-1,83	,071
		41-50 Yaş	-2,94*	,021
		51 yaş ve üzeri	,58	,640
	31-40 Yaş	41-50 Yaş	1,10	,806
		51 yaş ve üzeri	2,41	,192
		41-50 Yaş	51 yaş ve üzeri	3,52
Eş Duyum Yorgunluğu	21-30 Yaş	31-40 Yaş	-3,29*	,015
		41-50 Yaş	-3,22	,089
		51 yaş ve üzeri	-3,05	,107
	31-40 Yaş	41-50 Yaş	,07	1,00
		51 yaş ve üzeri	,24	,099
		41-50 Yaş	51 yaş ve üzeri	,16

* p<,05

Tablo 4'teki bulgular incelendiğinde mesleki tatmin alt boyutunda ortaya çıkan farkın 41-50 yaş ile 51 yaş ve üzeri gruplar arasında 51 yaş ve üstü gruplar lehine olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre 51 yaş ve üstü özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tatmin düzeyleri 41-50 yaş arasındaki özel eğitim öğretmenlerinden anlamlı düzeyde yüksek iken diğer gruplar arasında mesleki tatmin düzeyinde manidar bir farklılık bulunmamaktadır. Diğer bir ifadeyle 51 yaş ve üzerindeki özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tatmin düzeyleri diğer guruplara oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Tükenmişlik alt boyutunda ise ortaya çıkan fark 21-30 yaş ile 41-50 yaş arasındaki gruplar arasında anlamlı düzeyde farklılaşma göstermiştir. Ortaya çıkan bu farkın 41-50 yaş aralığındaki özel eğitim öğretmenleri lehine olduğu Tablo 4'ten anlaşılmaktadır. Bu bulguya göre 41-50 yaş arasındaki özel eğitim öğretmenleri 21-30 yaş aralığındaki öğretmenlere oranla kendilerini daha fazla tükenmiş hissetmektedirler. Eş duyum yorgunluğu alt boyutunda ise farklı yaş gruplarındaki özel eğitim öğretmenleri arasında ortaya çıkan farkın 21-30 yaş ile 31-40 yaş aralığındaki öğretmenler arasında 31-40 yaş aralığındaki öğretmenler lehine olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre 31-40 yaş aralığındaki öğretmenler stres verici olaylardan 21-30 yaş aralığındaki özel eğitim öğretmenlerine oranla daha fazla etkilenmektedirler.

Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin kıdemlerine göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçları Tablo 5’de verilmiştir.

Tablo 5: Katılımcıların Çalışma Yaşamı Kalitelerinin Kıdemlerine Göre Farklılaşmasına İlişkin ANOVA Testi Sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Kıdem	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	F	p
Mesleki Tatmin	0-5 Yıl	77	37,57	7,57	4,940*	,002
	6-10 Yıl	44	38,47	9,00		
	11-20 Yıl	51	32,78	7,70		
	21 Yıl ve Üzeri	45	36,82	8,41		
Tükenmişlik	0-5 Yıl	77	13,09	5,20	9,954*	,001
	6-10 Yıl	44	11,84	5,55		
	11-20 Yıl	51	17,52	6,63		
	21 Yıl ve Üzeri	45	12,77	6,13		
Eş Duyum Yorgunluğu	0-5 Yıl	77	12,83	6,50	5,400*	,001
	6-10 Yıl	44	13,70	6,42		
	11-20 Yıl	51	17,31	6,34		
	21 Yıl ve Üzeri	45	15,37	6,61		

* $p < ,05$

Tablo 5’deki bulgular incelendiğinde özel eğitim öğretmenlerinin kıdemlerine göre çalışma yaşamı kalitesi ölçeğinin alt boyutlarındaki aritmetik ortalamaları arasında ki farklılığın anlamlılığını tespit etmek amacıyla hesaplanan F değerlerine göre her üç alt boyutta da gruplar arasında anlamlı bir farkın bulunduğu anlaşılmaktadır. Çalışma yaşamı kalitesinin mesleki tatmin, tükenmişlik ve eş duyum yorgunluğu alt boyutlarında gruplar arasındaki farkın kaynağını tespit etmek amacıyla ileri analiz olarak TUKEY testi yapılmıştır. Yapılan analize ilişkin bulgular Tablo 6’da verilmiştir.

Tablo 6. Katılımcıların çalışma yaşamı kalitelerinin kıdemlerine göre farklılaşmasına ilişkin ilişkin TUKEY testi sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) Kıdem	(J) Kıdem	Ortalamalar Arası Fark (I-J)	p
Mesleki Tatmin	0-5 Yıl	6-10 Yıl	-,90	,934
		11-20 Yıl	4,78*	,007
		21 Yıl ve Üzeri	,74	,960
	6-10 Yıl	11-20 Yıl	5,69*	,004
		21 Yıl ve Üzeri	1,65	,769
		11-20 Yıl	21 Yıl ve Üzeri	-4,03
Tükenmişlik	0-5 Yıl	6-10 Yıl	1,25	,669
		11-20 Yıl	-4,43*	,001
		21 Yıl ve Üzeri	,31	,992
	6-10 Yıl	11-20 Yıl	-5,68*	,001
		21 Yıl ve Üzeri	4,75	,873
		11-20 Yıl	21 Yıl ve Üzeri	4,75*
Eş Duyum Yorgunluğu	0-5 Yıl	6-10 Yıl	-,87	,892
		11-20 Yıl	-4,48*	,001
		21 Yıl ve Üzeri	-2,54	,158
	6-10 Yıl	11-20 Yıl	-3,60*	,036
		21 Yıl ve Üzeri	-1,67	,615
		11-20 Yıl	21 Yıl ve Üzeri	1,93

* p<,05

Tablo 6'daki bulgular incelendiğinde mesleki tatmin alt boyutunda ortaya çıkan farkın 0-5 yıl ile 11-20 yıl ve 6-10 yıl ile 11-20 yıl kıdeme sahip gruplar arasında 0-5 yıl ve 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenler lehine olduğu görülmektedir. Bu bulguya göre hem 0-5 yıl hem de 6-10 yıl arası kıdeme sahip özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tatmin düzeylerinin 11-20 yıl arası kıdeme sahip özel eğitim öğretmenlerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Diğer bir ifadeyle 0-5 yıl ve 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenleri mesleki tatmin düzeyleri arasında anlamlı bir fark yok iken her iki grubunda mesleki tatmin düzeyleri 11-20 yıl kıdeme sahip özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tatmin düzeylerinden anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Tükenmişlik alt boyutunda ise mesleki tatmin düzeyi alt boyutundaki bulgularla tutarlı bir şekilde, ortaya çıkan farkın 0-5 yıl ile 11-20 yıl ve 6-10 yıl ile 11-20 yıl kıdeme sahip gruplar arasında 11-20 yıl kıdeme sahip öğretmenler lehine anlamlı düzeyde farklılaşma gösterdiği Tablo 6'dan anlaşılmaktadır. Bu bulguya göre 11-20 yıl arası kıdemdeki özel eğitim öğretmenleri 0-5 yıl ve 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenlere oranla kendilerini daha fazla tükenmiş hissetmektedirler. Eş duyum yorgunluğu alt boyutunda da kıdeme göre grupların puan ortalamaları arasındaki farkın 0-5 yıl ile 11-20 yıl ve 6-10 yıl ile 11-20 yıl kıdeme sahip gruplar arasında 11-20 yıl kıdeme sahip öğretmenler lehine anlamlı düzeyde farklı olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre 11-20 yıl kıdeme sahip özel eğitim öğretmenleri stres verici olaylardan, daha az kıdeme sahip özel eğitim öğretmenlerine oranla daha fazla etkilenmektedirler.

Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin mesleği isteyerek seçip seçmemelerine göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla yapılan bağımsız gruplar için t testi analizi sonuçları Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Katılımcıların çalışma yaşamı kalitelerinin mesleği isteyerek seçip seçmemelerine göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Mesleği isteyerek seçme	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	t	p
Mesleki Tatmin	Evet	183	37,80	7,67	5,905*	,001
	Hayır	34	29,29	7,95		
Tükenmişlik	Evet	183	12,98	5,76	-4,849*	,001
	Hayır	34	18,29	6,39		
Eş Duyum Yorgunluğu	Evet	183	14,03	6,55	-2,903*	,004
	Hayır	34	17,58	6,57		

* $p < ,05$

Özel eğitim öğretmenlerinin mesleği isteyerek seçip seçmemelerine göre çalışma yaşamı kalitesi ölçeğinin alt boyutlarındaki aritmetik ortalamaları incelendiğinde mesleki tatmin alt boyutunda mesleği isteyerek seçen öğretmenlerin, tükenmişlik ve eş duyum yorgunluğu alt boyutlarında ise mesleği isteyerek seçmeyen öğretmenlerin ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Her üç alt boyutta da grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan t değerlerinin .05 düzeyinde anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir. Bu bulguya göre mesleği isteyerek seçen öğretmenlerin mesleki tatmin düzeyleri ile mesleği istemeyerek seçen öğretmenlerin mesleki tatmin düzeyleri arasındaki fark .05 düzeyinde manidar bir fark olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan ise hem tükenmişlik hem de eş duyum yorgunluğu alt boyutlarında mesleği istemeyerek seçen öğretmenlerin ortalamalarının mesleği isteyerek seçen öğretmenlerin ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu Tablo 7'deki bulgulardan anlaşılmaktadır.

Bu sonuca göre mesleği isteyerek seçen öğretmenlerin mesleki tatmin düzeylerinin mesleği istemeyerek seçen öğretmenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu, diğer taraftan mesleği istemeyerek seçen öğretmenlerde görülen tükenmişlik ve eş duyum yorgunluğunun ise mesleği isteyerek seçen öğretmenlerden yüksek olduğu söylenebilir.

Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin meslekten memnun olup olmamalarına göre farklılaşma durumunu ortaya koymak amacıyla yapılan bağımsız gruplar için t testi analizi sonuçları Tablo 8'de verilmiştir.

Tablo 8. Katılımcıların çalışma yaşamı kalitelerinin meslekten memnun olup olmamalarına göre farklılaşmasına ilişkin t testi sonuçları

Bağımlı Değişkenler	Meslekten memnunuz?	N	$\bar{x}$	Std. Sapma	t	p
Mesleki Tatmin	Evet	182	37,79	8,03	5,700*	,001
	Hayır	35	29,62	6,06		
Tükenmişlik	Evet	182	12,96	5,85	-4,862*	,001
	Hayır	35	18,22	5,92		
Eş Duyum Yorgunluğu	Evet	182	14,04	6,09	-2,764*	,006
	Hayır	35	17,40	8,65		

* $p < ,05$

Özel eğitim öğretmenlerinin meslekten memnun olup olmamalarına göre çalışma yaşamı kalitesi ölçeğinin alt boyutlarındaki aritmetik ortalamaları incelendiğinde mesleki tatmin alt

boyutunda mesleğinden memnun olan öğretmenlerin, tükenmişlik ve eş duyum yorgunluğu alt boyutlarında ise mesleğinden memnuniyet duymayan öğretmenlerin ortalamalarının yüksek olduğu görülmektedir. Her üç alt boyutta da grupların puan ortalamaları arasındaki farkın anlamlılığını test etmek amacıyla hesaplanan t değerlerinin .05 düzeyinde anlamlı bir fark gösterdiği tespit edilmiştir. Bu bulguya göre mesleğinden memnun olan öğretmenlerin mesleki tatmin düzeyleri ile mesleğinden memnun olmayan öğretmenlerin mesleki tatmin düzeyleri arasındaki fark .05 düzeyinde anlamlı bir fark olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan ise hem tükenmişlik hem de eş duyum yorgunluğu alt boyutlarında mesleğinden memnun olmayan öğretmenlerin ortalamalarının mesleğinden memnun olan öğretmenlerin ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu Tablo 8'deki bulgulardan anlaşılmaktadır.

Bu sonuca göre mesleğinden memnun olan öğretmenlerin mesleki tatmin düzeylerinin mesleğinden memnun olmayan öğretmenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu, diğer taraftan mesleğinden memnun olmayan öğretmenlerde görülen tükenmişlik ve eş duyum yorgunluğunun ise mesleğinden memnun olan öğretmenlerden yüksek olduğu söylenebilir.

Tartışma ve Sonuç

Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin çeşitli demografik değişkenler (cinsiyet, medeni durum, kıdem, mesleği isteyerek seçim seçmediği ve meslekten memnuniyet düzeyi) açısından incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmada çalışma yaşamı kalitesi mesleki doyum, tükenmişlik ve eş duyum yorgunluğu boyutları açısından ele alınmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar incelendiğinde cinsiyet değişkeni açısından kadın özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tatmin düzeylerinin erkek özel eğitim öğretmenlerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu, erkek öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin ise kadın öğretmenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Stres verici olayla karşılaşma sonucunda ortaya çıkan belirtileri ifade eden eş duyum yorgunluğu düzeyi açısından gruplar arasında manidar bir farklılık gözlenmemiştir. Çalışma yaşamı kalitesi ve cinsiyetle ilgili literatür incelendiğinde çok farklı sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Yapılan bazı bazı araştırmalarda (Bane, 2006; Bozgeyikli, 2011; Gazioglu ve Tansel, 2006) bu araştırmada elde edilen bulgularla tutarlı bir şekilde kadın çalışanların mesleki doyum düzeyinin erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu sonucu bulunduğu bulunmuştur. Bazı araştırmalarda (Mertler, 2002; Brush, Moch ve Pooyan, 1987) ise erkek çalışanların mesleki tatmin düzeylerinin kadın çalışanlardan daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Bununla birlikte mesleki tatminin cinsiyet açısından farklılaşmadığına dair araştırma (Andrew, Faubion ve Palmer, 2002; Spector, 1997) sonuçları da bulunmaktadır. Ancak gerek Sulu (2007)'nin Türkiye'deki özel ve resmi ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin iş tatminleri ve denetim odakları arasındaki ilişkiyi incelendiği araştırma, gerekse Bozgeyikli (2011)'nin okul psikolojik danışmanlarının çalışma yaşamı kalitelerinin incelenmesi başlıklı çalışmada elde edilen bulgular bu araştırmada elde edilen bulgularla tutarlılık göstermektedir. Her iki çalışmada da bu araştırmada elde edilen bulgulara benzer bir şekilde kadınların mesleki tatmin düzeylerinin erkeklerde daha yüksek olduğu sonucunu bulmuştur. Mesleki tükenmişlik açısından bu araştırmada elde edilen erkek öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinin kadın öğretmenlerin tükenmişlik düzeylerinden yüksek olduğu sonucu ise diğer araştırma (Bozgeyikli, 2011; Karahan ve Balat, 2011) bulguları ile örtüşmemektedir. Yapılan diğer araştırmalarda elde edilen tükenmişliğin cinsiyete göre farklılaşmaması sonucu ve Maslach, Schaufeli ve Leiter, (2001)'in tükenmişlikle cinsiyet arasında çok kuvvetli bir ilişki olduğu söylenemez görüşünün aksine bu araştırmada

tükenmişlik açısından cinsiyetler arası bir fark ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, Platsidou ve Agalotis (2008)'in özel eğitim öğretmenlerinin iş doyumunu ve tükenmişlik düzeylerini inceledikleri çalışmada cinsiyetin tükenmişliğe etkisi olduğu ortaya çıkmıştır. Ancak bu araştırmada erkek öğretmenler lehine olan farkın manidarlık düzeyinin düşük olması aslında mesleki tükenmişlikle cinsiyet arasında gerçekten de çok kuvvetli bir ilişki olmadığı görüşüne uygun olarak değerlendirilmektedir.

Araştırma da ele alınan diğer bir demografik değişken ise medeni durum değişkenidir. Medeni durum değişkeni açısından elde edilen bulgulara göre özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tatmin ve tükenmişlik düzeylerinin medeni durumlarına göre manidar bir farklılık göstermediği ancak eş duyum yorgunluğu alt boyutunda evli öğretmenler lehine anlamlı bir farkın olduğu tespit edilmiştir. Bu bulguya göre evli öğretmenler stres verici olaylardan bekar öğretmenlere kıyasla daha fazla etkilenmektedirler. Mesleki tatmin ve tükenmişlik alt boyutları açısından elde edilen bu bulgu literatürdeki çeşitli araştırma (Koustelios, 2001; Kış, Gürgür ve Akçamete, 2012; Şahin ve Dursun, 2009) bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Eş duyum yorgunluğunun medeni duruma göre farklılaşmasına ilişkin olarak literatürde bir bulguya rastlanmamıştır. Ancak evli özel eğitim öğretmenlerinin eş duyum yorgunluğunun bekar özel eğitim öğretmenlerinin eş duyum yorgunluğundan anlamlı düzeyde yüksek olmasının evli öğretmenlerin evlilik rollerine ilişkin sorumlulukları ve çocuk sahibi olma gibi faktörlerden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin yaşları açısından incelendiği araştırma bulgularına göre ise 51 yaş ve üzerindeki özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tatmin düzeyleri diğer guruplara oranla anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Tükenmişlik alt boyutunda ise 41-50 yaş arasındaki özel eğitim öğretmenleri 21-30 yaş aralığındaki öğretmenlere oranla kendilerini daha fazla tükenmiş hissettikleri tespit edilmiştir. Eş duyum yorgunluğu alt boyutunda ise 31-40 yaş aralığındaki öğretmenlerin stres verici olaylardan 21-30 yaş aralığındaki özel eğitim öğretmenlerine oranla daha fazla etkilendiği ortaya çıkmıştır. Yaş değişkeninde elde edilen bulgular mesleki kıdem değişkeni açısından elde edilen bulgularla farklılık göstermektedir. Nitekim özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin kıdemleri açısından incelendiği araştırma bulgularına göre de hem 0-5 yıl hem de 6-10 yıl arası kıdeme sahip özel eğitim öğretmenlerinin mesleki tatmin düzeylerinin 11-20 yıl arası kıdeme sahip özel eğitim öğretmenlerinden anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Tükenmişlik alt boyutunda ise mesleki tatmin düzeyi alt boyutundaki bulgularla tutarlı bir şekilde, 11-20 yıl arası kıdemdeki özel eğitim öğretmenlerin 0-5 yıl ve 6-10 yıl kıdeme sahip öğretmenlere oranla kendilerini daha fazla tükenmiş hissettikleri tespit edilmiştir. Eş duyum yorgunluğu alt boyutunda da 11-20 yıl kıdeme sahip özel eğitim öğretmenlerinin stres verici olaylardan, daha az kıdeme sahip özel eğitim öğretmenlerine oranla daha fazla etkilendikleri diğer bir ifadeyle eş duyum yorgunluğu gösterdikleri tespit edilmiştir. Özellikle kıdem değişkeni açısından elde edilen bulgular ilgili literatürdeki araştırma bulgularıyla tutarlılık göstermektedir. Izgar (2000) ve Girgin ve Baysal (2005)'in yapmış oldukları araştırmalarda benzer bulgulara ulaşmışlardır. Bu durum görev süresinin tükenmişlikte önemli bir değişken olduğunu göstermektedir, çalışma süresi arttıkça duygusal tükenme ve duyarsızlaşma azalmakta, kişisel başarı ise artmaktadır. Ancak yaş değişkeni açısından 51 yaş ve üstü kişilerin mesleki tatmin düzeylerinin diğer yaş gruplarından daha yüksek bulunması yaşla kıdem arasında bir tutarsızlık olduğunu göstermektedir. Bu durumun özellikle Türkiye'deki özel eğitim alanında son dönemde yetişmiş eleman ihtiyacı nedeniyle emekli olan veya mesleki kıdemi yüksek olan sınıf öğretmenlerinin özel eğitim öğretmeni

olarak branş değiştirmesinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Örneklemeye alınan öğretmenlerin bir bölümünün yaşının yüksek olmasına rağmen özel eğitim alanındaki kıdeminin düşük olması nedeniyle aslında ortaya çıkan sonuç literatürle tutarlılık göstermektedir.

Mesleği isteyerek seçen öğretmenlerin mesleki tatmin düzeylerinin mesleği istemeyerek seçen öğretmenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu, diğer taraftan mesleği istemeyerek seçen öğretmenlerde görülen tükenmişlik ve eş duyum yorgunluğunun ise mesleği isteyerek seçen öğretmenlerden yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgulara benzer bir şekilde mesleğinden memnun olan öğretmenlerin mesleki tatmin düzeylerinin mesleğinden memnun olmayan öğretmenlerden anlamlı düzeyde yüksek olduğu, diğer taraftan mesleğinden memnun olmayan öğretmenlerde görülen tükenmişlik ve eş duyum yorgunluğunun ise mesleğinden memnun olan öğretmenlerden daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç beklenen bir durumdur. Nitekim işini severek, isteyerek ve olumlu düşüncelerle yapmak, süreçte yaşanan diğer olumsuzlukların etkisini azaltan en temel faktörlerden biridir. İlgili literatür incelendiğinden çok sayıda araştırmada (Cemaloğlu ve Erdemoğlu Şahin, 2007; Kırılmaz, Çelen ve Sarp, 2000; Dolunay, 2001) bu araştırmada elde edilen bulguları destekleyen sonuçlar elde edilmiştir.

Sonuç olarak, ilgili literatüre göre çalışanların meslekten elde ettikleri doyum ve çalışma yaşamında hissettikleri tükenmişlik ve özellikle insana yardım mesleklerinde çalışan kişilerin karşı karşıya kaldığı eş duyum yorgunluğu onların çalışma yaşamı kalitelerini doğrudan etkileyen temel faktörler olarak öne çıkmaktadır. Özellikle özel eğitim öğretmenliği gibi engelli bireylerle çalışan öğretmenlerin yaşadıkları tükenmişlik, depresyona ve diğer psikosomatik sorunlara yol açabileceği gibi; iş verimi kaybına da neden olabilmektedir. Şüphesiz ki bireyin genel yaşam doyumunda ve üretkenliğinde yaptığı işten tatmin olmak önemli bir yere sahiptir. Bu açıdan engelli bireylerle çalışan özel eğitim öğretmenlerinin yaşam kalitesini olumlu ya da olumsuz olarak etkileyen etkenleri ortaya koyarak daha fazla doyum, daha az tükenme yaşaması için gerekli düzenlemelere gitmek mümkün olabilir. Bu nedenle özel eğitim öğretmenlerinin mesleki doyumlarını arttıracak ve tükenmişlik yaşamalarına neden olacak olumsuz faktörleri azaltacak girişimlerde bulunulması, yaşam doyumuna ve mutluluğuna katkıda bulunarak yaşam kalitelerini yükseltecektir. Araştırmada kıdem değişkeni açısından elde edilen bulgular göz önüne alındığında, özellikle 11-20 yıl arası kıdeme sahip özel eğitim öğretmenlerinin yaşadıkları eş duyum yorgunluğunu azaltacak mesleki doyum düzeylerini arttıracak ve tükenmişlik ve düzeylerini düşürecek önlemlerinde alınması yerinde olacaktır. Bu kapsamda özel eğitim öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitim programlarının düzenlenmesi faydalı olabilir. Özellikle yoğun bir şekilde tükenmişlik yaşayan özel eğitim öğretmenlerine yönelik meslektaş dayanışması programlarının hazırlanması ve uygulanması etkili bir uygulama olarak kullanılabilir.

Her bilimsel araştırmanın konusu ve kapsamı açısından sahip olduğu sınırlılıkları gibi bu çalışmanın da en önemli sınırlılığı Türkiye'deki bütün özel eğitim öğretmenlerini temsil edecek özelliklere ve büyüklüğe yeterince sahip olmayan küçük bir örneklem üzerinde yapılmış olmasıdır. Bu nedenle konu alanı ile ilgili gelecekte yapılacak araştırmalarda daha büyük ve farklı özelliklere sahip gruplarda (mezun olduğu alan, ailesinde engelli birey olup olmaması vb.) yenilenmesi özel eğitim öğretmenlerinin çalışma yaşamı kalitelerinin anlaşılması konusunda daha ayrıntılı ve güvenilir sonuçlar verecektir.

KAYNAKÇA

- Andrew, J., Faubion, C., ve Palmer, C. (2002). The relationship between counselor satisfaction and extrinsic job factors in state rehabilitation agencies. *Rehabilitation Counselors Bulletin*, 45(4), 223-232.
- Bane, T., Y. (2006) *Job Satisfaction Among Professional Middle School Counselors in Virginia*. Unpublished Doctoral Thesis. Faculty of the Virginia Polytechnic Institute, Blacksburg, VA
- Bond, J., Corner, L. (2004). *Quality of Life and Older People*. Open University Press. London.
- Bowling, A. (1993) *Measuring Health, A review of Quality of Life Measurement*. Open University Press, s. 1-23.
- Bozgeyikli, H. (2011) Observation Of Turkish School Counselor's Life Quality, *International journal of Academic Research*, Vol. 3(4), s:326-331.
- Brush, D. H., Moch, M. K., ve Pooyan, A. (1987). Individual differences and job satisfaction. *Journal of Operational Behavior*, 8, 139-156.
- Cemaloğlu, N. ve Erdemoğlu Şahin, D. (2007) Öğretmenlerin Mesleki Tükenmişlik Düzeylerinin Farklı Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(2), 465-484.
- Coll, K. M., ve Freeman, B. (1997). Role conflict among elementary school counselors: A national comparison with middle and secondary school counselors. *Elementary School Guidance & Counseling*, 31, 251-261.
- Dolunay, A. B. (2001). *Keçiören İlçesi Genel Liseler ve Teknik- Ticaret- Meslek Liselerinde Görevli Öğretmenlerde tükenmişlik Durumu Araştırması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Ducharme, L. J., ve Martin, J. K. (2000). Unrewarding work, coworker support, and job satisfaction. *Work and Occupations*, 27, (2), 223-243.
- Ganz P, Reuben D. (2000) *Assessment of health status and outcomes: Quality of life and geriatric assessment*. In: Hunter C, Johnson K, Muss H (eds), *Cancer in the Elderly*. New York, Marcel Dekker Inc.
- Gazioglu, S., ve Tansel, A. (2006). Job satisfaction in Britian: Individual and job related factors. *Applied Economics*, 38(10), 1163-1172.
- Girgin, G, ve Baysal, A. (2005). Tükenmişlik sendromuna bir örnek: zihinsel engelli öğrencilere eğitim veren öğretmenlerin mesleki tükenmişlik düzeyi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 4 (4), 172-187.
- Izgar, H. (2000). *Okul yöneticilerinin tükenmişlik düzeyleri, nedenleri ve bazı Etken faktörlere göre incelenmesi (Orta Anadolu örneği)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Karahan, Ş., ve Balat, G. U. (2011) Özel Eğitim Okullarında Çalışan Eğitimcilerin Öz-Yeterlik Algılarının ve Tükenmişlik Düzeylerinin İncelenmesi, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Sayı 29 (Ocak 2011/I), ss. 1-14.

- Kesler, K. D. (1990). Burnout: A multimodal strategy to assessment and resolution. *Elementary School Guidance & Counseling*, 24(4), 303-311.
- Kırılmaz, A., Çelen, Y., ve Sarp, N. (2000). İlköğretim’de Çalışan Bir Öğretmen Grubunda “Tükenmişlik Durumu” Araştırması. A.Ü. Sağlık Eğitim Fakültesi, *İlköğretim-Online* 2(1), 2-9. 01 Mart 2016 tarihinde [http:// www.ilkogretimonline.org.tr](http://www.ilkogretimonline.org.tr) adresinden erişilmiştir.
- Kış, A. Gürgür, H. ve Akçamete, G. (2012). Engelli öğretmenlerin iş doyumları ve çalışma koşulları. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 272 – 294.
- Koustelios, A.D. (2001). Personal characteristics and job satisfaction of Greek teachers. *The international journal of educational management*, 15(7), 354-358.
- Levine, R. J.(1996) *Quality of life assessments in clinical trials: an ethical perspective. In: Spilker B (editor). Quality of Life and Pharmacoeconomics in Clinical Trials*. 2nd edition. Philedelphia, Lippincott-Raven Publishers, 51:489-95.
- Lobban, R. K., Husted, J., ve Farewell, V. T. (1998). A comparison of the effect of ob demand, decision latitude, role and supervisory style on self-reported job satisfaction. *Work & Stress*, 12, (4), 337-350.
- Martin, U., ve Schinke, S. P. (1998). Organizational and individual factors influencing job satisfaction and burnout of mental health workers. *Social Work in Health Care*, 28, (2), 51-62.
- Maslach C, Jackson SE (1981) The measurement of experienced burnout. *Journal of Occupational Behavior*, 2: 99- 113.
- Maslach, C. (2003). Job burnout: New directions in research and intervention. *Current Directions in Psychological Science*, 12, 189–192.
- Maslach, C., Jackson, S. E., ve Leiter, M. (1996). *Maslach Burnout Inventory manual* (3rd ed.). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists Press.
- Maslach, C., Schaufeli, W. B., ve Leiter, M. P. (2001). Job burnout. *Annual Review of Psychology*, 52, 397–422.
- Matsumoto, D. (2009) *The Cambridge Dictionary of Psychology*. UK: Cambridge University Press
- Mertler, C. (2002). Job satisfaction and perception of motivation among middle and high school teachers. *American Secondary Education*, 31(1), 43-53.
- Olson, M. J., ve Dilley, J. S. (1988). A new look at stress and the school counselor. *The School Counselor*, 35, 194-198.
- Orley J., Kuyken, W. (1993) *Quality of Life Assessment: International Perspectives*. Proceedings of The Jointmeeting Organized by the WHO and the Foundation IPSEN in Paris, s. 41-57.
- Ortlepp, K., ve Friedman, M. (2002). Prevalence and correlates of secondary traumatic stress in workplace lay counsellors. *Journal of Trauma Stress*, 15(3), 213–222.
- Pearlman, L.A. ve MacIan, P.S. (1995). Vicarious traumatization: An empirical study of the effects of trauma work on trauma therapists. *Professional Psychology: Research and Practice*, 26, 558-565.

- Platsidou, M. ve Agaliotis, I. (2008). Burnout, job satisfaction and instructional assignment-related sources of stress in Greek special education teachers. *International Journal of Disability, Development and Education* (1034-912X), 55(1),61-76
- Pugliesi, K. (1999). The consequences of emotional labor: Effects on work stress, job satisfaction, and well-being. *Motivation and Emotion*, 23, (2), 125-154.
- Sevimli, F. ve İşcan, Ö.F., (2005), “Bireysel ve İş Ortamına Ait Etkenler Açısından İş Doyumu”, *Ege Akademik Bakış – Ekonomi, İşletme, Uluslararası İlişkiler ve Siyaset Bilimleri Dergisi*; Cilt:5, ss.1-2.
- Sheffield, D. S. (1999). A qualitative study of burnout among three school counselors (Doctoral dissertation, North Carolina State University, 1999). *Dissertation Abstracts International*, 60, 2390.
- Spilker B.(1990) *Introduction to the field of Quality of Life trials*. In: Spilker B (ed), *Quality of Life Assessments in Clinical Trials*. New York, Raven Press, 3-10.
- Stamm BH (2005). *Professional Quality of Life Scale IV Tests*. 3 Mart 2016 tarihinde http://www.proqol.org/ProQol_Test.html. Adresinden erişilmiştir.
- Sulu, H. (2007) *Resmi ve özel ilköğretim okullarında çalışan öğretmenlerin iş tatminleri ile denetim odağı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Şahin, H. ve Dursun, A. (2009). Okul öncesi öğretmenlerinin iş doyumları: Burdur örneği. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, yıl 9, sayı 18, 160-174.
- The WHOQOL Group (1996) *What Quality of Life*. World Health Forum, 17:354-356.
- Um, M., ve Harrison, D. F. (1998). Role stressors, burnout, mediators, and job satisfaction: A stress-strain-outcome model and an empirical test. *Social Work Research*, 22, (2), 100-115.
- Whalen GF, Ferrans CE. (2001). Quality of life as an outcome in clinical trials and cancer care: A primer for surgeons. *J Surg Oncol* ; 77: 270-276
- Wolpin, J., Burk, R. J., ve Greenglass, E. R. (1991). Is job satisfaction an antecedent or a consequence of psychological burnout? *Human Relations*, 44, (2), 193-209.
- Yeşil A, Ergün Ü, Amasyalı C, Er F, Olgun NN ve Aker AT (2010). Çalışanlar için yaşam Kalitesi Ölçeği Türkçe Uyarlaması Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. *Nöropsikiyatri Arşivi Dergisi*, 47: 111-117.